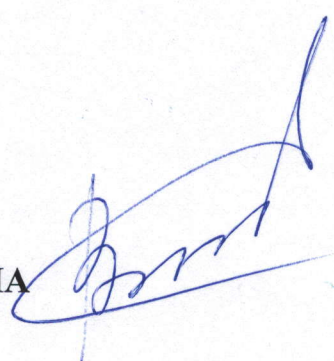


МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ВІННИКОВА НАТАЛІЯ АНАТОЛІВНА



УДК 321.7:005.53

ПОЛІТИЧНІ РІШЕННЯ
В КОНТЕКСТІ ПОСТДЕМОКРАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

23.00.02 – політичні інститути та процеси

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора політичних наук

Харків – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі політології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант

доктор політичних наук, професор
Фісун Олександр Анатолійович,
Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна,
завідувач кафедри політології.

Офіційні опоненти:

доктор політичних наук, доцент
Дем'янчук Олександр Петрович,
Національний університет «Києво-
Могилянська академія», завідувач
кафедри міжнародних відносин;

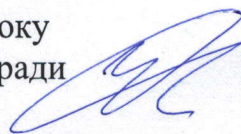
доктор політичних наук, професор
Зеленько Галина Іванівна,
Інститут політичних
і етнонаціональних досліджень
ім. І.Ф. Кураса (м. Київ)
НАН України, завідувач відділу
теоретичних та прикладних
проблем політології;

доктор політичних наук, професор
Романюк Олександр Іванович,
Харківська державна академія
культури, професор кафедри
філософії та політології.

Захист відбудеться 11 вересня 2020 року о 12:30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.051.22. Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, Харків, майдан Свободи, 4, ауд. 4-586.

З дисертацією можна ознайомитися в Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Автореферат розіслано 10 серпня 2020 року
Учений секретар спеціалізованої вченої ради



Вячеслав ЦЕЛУЙКО

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У політичній науці та практиці відбувається безперервний пошук оптимальних моделей вироблення політичних рішень, які б забезпечували ефективне функціонування політичних інститутів незалежно від кон'юнктури або особистих преференцій суб'єктів, які беруть участь у цьому процесі. Попри накопичений доробок аналітичного узагальнення процесів ухвалення політичних рішень на основі різноманітних теоретичних інтерпретацій і концептуально-методологічних моделей, комплексні трансформації, що відбуваються у сфері політичного управління під впливом процесів глобалізації, зумовлюють потребу в новітніх підходах як до наукового осмислення означеної проблематики, так і до практичної реалізації.

Фрагментація державної влади між публічними і приватними акторами, посилення ролі міжнародних структур у внутрішній політичній діяльності не лише нівелює повноваження держави в регулюванні суспільно-політичними процесами, але й створює проблеми для легітимації політико-управлінських процесів, оскільки їм бракує прозорості, підзвітності та врахування множинності суспільних інтересів. Через залежність національної політики від глобалізаційних чинників усталені форми взаємодії влади і суспільства втрачають стабільність. Означені тенденції проявляються у кризі систем політичного представництва на тлі незворотного спаду довіри громадян до урядів.

Посилює фрустраційні ефекти деєтатизації політико-управлінських процесів діджиталізація різних сфер суспільного життя. Цифрові технології, надаючи широкомасштабні можливості доступу до різноманітної інформації і встановлення комунікаційних зв'язків, водночас створюють нові можливості для маніпулювання суспільною свідомістю. Найбільш комплексну наукову рефлексію означені тренди суспільно-політичного розвитку отримали в концепції постдемократії К. Крауча, в якій акцентовано на трансформаціях, яких зазнають моделі демократичного урядування, напрацьовані в попередньому сторіччі, до складніших політико-управлінських форм із поступовою ерозією ключових демократичних імперативів в їх апіорному сенсі.

Оскільки основою політико-управлінських процесів є творення рішень, набуває актуальності завдання кардинального переосмислення методологічних стандартів дослідження процесів творення політичних рішень у контексті постдемократичних трансформацій.

У вітчизняних політологічних студіях концептуальне обґрунтування підготовки й ухвалення політичних рішень, насамперед у контексті державного управління, представлено в роботах В. Бакуменка, В. Бебика, О. Дем'янчука, І. Кресіної, Ю. Мірошніченка, Г. Музиченко, М. Нагорняка, В. Рубанова та ін.

Політико-режимний фрейм творення політичних рішень, зокрема в умовах трансформації політичних систем, розкрито в дослідженнях О. Бабкіної,

Г. Зеленько, Ю. Мацієвського, С. Наумкіної, Л. Півневої, О. Романюка, О. Фісуна, М. Шаповаленко та ін.

На ролі комунікативно-інформаційних складових вироблення політичних рішень, а також соціокультурних та ціннісних аспектах їх легітимації фокусують увагу в своїх наукових працях О. Андрєєва, А. Башук, В. Бушанський, Є. Бистрицький, О. Висоцький, О. Голіков, С. Дерев'янка, А. Драшкович, А. Ємельянова, О. Коваль, А. Колосок, Д. Петренко, В. Степаненко, Х. Приходько, І. Поліщук, Л. Смола, М. Тур, Н. Хома, Д. Хуткий, В. Шамраєва, Є. Юрійчук та ін.

Найбільш дотичним до проблематики політичних рішень є дослідницький кластер праць, присвячених аналізу моделей і практик участі громадян у процесах полікотворення, серед авторів яких зокрема: О. Бєслюбняк, Д. Дзвінчук, З. Гаркавенко, А. Круглашов, В. Маркітантов, І. Милосердна, В. Нечитайло, Т. Панченко, Н. Ротар, В. Сергєєв, О. Скрипнюк, А. Ставнійчук, Т. Стешенко, О. Третьяк, О. Хижняк, А. Шуліка та ін.

Попри значущий теоретичний доробок означена проблематика залишається недостатньо концептуалізованою відповідно до чинних трендів суспільно-політичного розвитку.

По-перше, категорія політичного рішення здебільшого виконує інструментальну функцію у концептуалізації політичних процесів, систем і явищ. Наукових праць, у яких політичне рішення є об'єктом цілеспрямованого дослідження і концептуалізації, порівняно з іншими предметними галузями політичної науки небагато.

Становлення теорії рішень і остаточне виокремлення її в самостійний науковий напрям відбулося у 50–70-ті роки ХХ сторіччя, коли в політичні дослідження активно впроваджувалися принципи, категорії, аналітичні моделі з математики, економічної теорії, кібернетики, психології. Теоретико-методологічні підходи, сформовані в цей період – теорія раціонального вибору, інкременталізм, біхевіоризм – розкривають окремі аспекти рішєнєвих практик: процедурні, мотиваційні, когнітивні тощо.

По-друге, теоретико-методологічні напрацювання з дослідження проблематики політичних рішень переважно розглядають як складову теорії державного управління. Політичні рішення інтерпретують як «державно-політичні» й аналізують у нормативно-процедурній матриці функціонування державних інститутів влади. Однак політичне рішення має набагато ширше предметне поле, ніж державне урядування. Політичні рішення відрізняються від інших типів рішень, наприклад адміністративних чи персональних. Вони охоплюють інтереси великої кількості людей і водночас ухвалюються в середовищі, яке є агональним за своєю природою. Ці характеристики є принципово важливими для визначення методологічних засад як дослідження, так і розроблення політичних рішень.

По-третє, політичні рішення переважно досліджують без урахування динаміки змін, яких зазнають суб'єкти ухвалення рішень і ті, кого прямо або опосередковано рішення стосуються. З огляду на різноманіття акторів, які

беруть участь у сучасних процесах творення політики, доступність інформаційних ресурсів для окремих індивідів, а також щільну взаємопов'язаність політикотвірних процесів між місцевим, національним та наднаціональним рівнями урядування, зміни в окремій системі на початковому етапі вироблення рішень можуть спричинити розвиток подій, що матимуть вплив у світовому масштабі.

Нарешті суттєвим обмеженням під час дослідження політичних рішень є домінування у теоретичному вимірі цієї проблематики нормативно-дескриптивного і нормативно-прескриптивного підходів, що залишають поза фокусом аналізу чинні тенденції розвитку суспільно-політичних відносин, а також вплив неформальних практик на політикотвірні процеси.

Отже, актуальність проблем, які постають перед сучасними суспільствами, у зв'язку з деєтатизації і девертикалізації політичного урядування, зумовлює необхідність переосмислення процесів творення політичних рішень в умовах постдемократичних трансформацій, що й визначило вибір теми та напрям дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Дисертаційна робота виконана в межах науково-дослідницької теми кафедри політології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Реформування політичної системи України у глобальній та порівняльній перспективі» (№ 0119U102298).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є визначення, розкриття та систематизація детермінант творення політичних рішень у контексті постдемократичних трансформацій.

Досягнення означеної мети зумовило вирішення таких дослідницьких завдань:

- розкрити найбільш значущі контекстуальні чинники суспільного розвитку, що зумовлюють постдемократичні тренди сучасного полікотворення;
- визначити параметри дослідження політичних рішень шляхом аналізу науково-концептуального доробку з означеної проблематики;
- обґрунтувати експланаційний потенціал та інструментальну валідність концептуально-методологічного підходу на основі комбінування базових принципів мережевого аналізу й теорії хаосу в дослідженні політичних рішень в контексті постдемократичних трансформацій сучасних форм політичного урядування;
- з'ясувати причини інтенсифікації неконвенціональних практик участі громадян у процесах полікотворення;
- виявити проблемні аспекти процедурних механізмів залучення громадян у виробленні політичних рішень;
- з'ясувати дієвість онлайн-інструментів участі у полікотвірних процесах;
- розкрити причиново-наслідкові прояви партикуляризму в цілепокладанні й агрегації інтересів в ухваленні політичних рішень;

- виявити фактори зниження репрезентативної спроможності усталених механізмів представництва інтересів у виробленні політичних рішень;
- розкрити особливості репрезентації інтересів у транснаціональному вимірі вироблення політичних рішень;
- з'ясувати чинники легітимації політичних рішень в умовах постдемократичного перебігу політикотвірних процесів;
- визначити факторні констеляції делегітимаційних процесів творення політичних рішень крізь призму інтерпретації сформульованого концептуально-методологічного підходу.

Об'єктом дисертаційного дослідження є процеси творення політичних рішень.

Предметом дисертаційного дослідження виступають процеси творення політичних рішень у контексті постдемократичних трансформацій.

Методи дослідження. Визначення теоретико-методологічних засад дисертаційного дослідження одночасно зумовлене контекстуальними межами дослідження, міждисциплінарністю наукового дискурсу стосовно проблематики рішень та нелінійністю розвитку суспільно-політичних процесів. Концептуальний фрейм дослідження побудовано на основі розкриття трансформаційних трендів, які притаманні сфері політичного урядування, крізь призму теорії постдемократії (К. Крауч), де узагальнено тенденції ерозії організаційних і нормативно-ціннісних засад функціонування сучасних демократій, а також концепцій Четвертої промислової революції (К. Шваб), посткапіталізму (П. Мейсон) і прекаріату (Г. Стендинг), що висвітлюють роль цифрових технологій у соціально-економічних структурних трансформаціях.

Методологічним підходом, який має експланаційний потенціал та інструментарій, релевантний дослідженню інституційно-процедурних, соціокультурних і поведінкових аспектів творення політичних рішень в умовах деєтатизації та девертикалізації політичного урядування, обрано мережевий аналіз. З огляду на комплексність і агональність політичного середовища, в якому відбувається творення політичних рішень, у дослідженні запропоновано застосування основоположних принципів теорії хаосу. Означений підхід дозволяє визначити факторні констеляції, що зумовлюють ризики поступальному розвитку політикотвірних процесів.

Методологічна стратегія дисертаційного дослідження ґрунтується на *категоріальному аналізі* шляхом визначення ключових складових процесу творення політичних рішень (цілепокладання, участі, інтересу, легітимації). *Компаративний аналіз* використано для з'ясування переваг та ризиків конвенціональних (електронних платформ офіційних установ) і неконвенціональних (соціальних мереж) форм залучення громадян у процеси вироблення політичних рішень.

Для емпіричного підтвердження трансформаційних тенденцій у складових процесів вироблення політичних рішень використані такі методи: *факторний аналіз* (для розкриття найбільш значущих чинників, що впливають на сучасні процеси політикотворення); *кореляційний аналіз* (для з'ясування

взаємопов'язаності тенденцій, що зумовлюють динаміку змін у процесах партисипації та легітимації політичних рішень); *статистичний метод* (для з'ясування динаміки національних референдумів з 2008 по 2018 рр.).

Джерельною базою кількісних даних обрано результати міжнародних моніторингових дослідницьких проєктів: Світового дослідження цінностей (англ. World Value Survey 4 wave 1999–2004, 5 wave 2005–2009, 6 wave 2010–2014), Барометра довіри Едельмана (англ. Edelman Trust Barometer), Євробарометра (англ. Eurobarometer), Афробарометра (англ. Afrobarometer), Латинобарометра (ісп. Latinobarómetro) Азійського барометра (англ. Asian barometer); дослідження аналітичних центрів Gallup, Pew Research Center (США) і дослідницьких установ України (Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва», Українського центру економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова, Центру «Соціальний моніторинг», Київського міжнародного інституту соціології, Українського інституту соціальних досліджень імені Олександра Яременка», дослідницької агенції “Info Sapiens” та Соціологічної групи «Рейтинг»); міжнародних рейтингів електронного урядування й електронної участі ООН (англ. UN E-government and E-participation Index), Індексу розвитку демократії (англ. The Economist Intelligence Unit's index of democracy), аналітичні звіти Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Міжнародного валютного фонду та Міжнародного економічного форуму.

Збір і обробка статистичних даних щодо проведення національних референдумів у світі по країнах у період з 1998 до 2018 рр. є авторським дослідницьким напрацюванням.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим комплексним дослідженням процесів творення політичних рішень у контексті постдемократичних трендів розвитку суспільно-політичних процесів. Шляхом розкриття основних змін, яких зазнають компоненти процесів творення політичних рішень – цілепокладання, участь, інтерес, легітимація – в роботі представлено авторську інтерпретацію процесів полікотворення в умовах зміни форм і механізмів політичного урядування під впливом глобалізаційних чинників та розвитку цифрових технологій. У процесі дослідження були здобуті результати, новизна яких конкретизується у таких положеннях:

Уперше:

- сформульовано теоретико-методологічні засади дослідження політичних рішень в умовах трансформацій, яких зазнають сучасні форми політичного урядування під впливом глобалізаційних процесів: запропоновано авторський концептуальний фрейм на основі розкриття найбільш значущих трендів, які відбуваються в політико-управлінських і соціально-економічних процесах, крізь призму концепцій постдемократії, Четвертої промислової революції, посткапіталізму та прекаріату;

- доведено, що в контексті тенденцій девертикалізації процесів полікотворення та нелінійності й відкритості середовища, у якому вони

відбуваються, комбінування основоположних принципів мережевого аналізу й теорії хаосу є найбільш релевантним методологічним підходом для дослідження складових процесу вироблення політичних рішень;

- запропоновано авторські визначення понять «участь», «представництво інтересів» в контексті процесу ухваленні політичних рішень, розрізнення їх «легітимації» та «легітимізації» на основі понятійно-категоріальної матриці мережевого аналізу;

- розкрито типи плебісцитарних пасток («пастки суспільного розколу», «пастки російської рулетки», «пастки популізму», «фасилітації проблеми», «пастки автократії») для обґрунтування амбівалентності застосування форм прямої участі громадян в ухваленні політичних рішень;

- сформульовано авторське визначення ефекту «партисипаторного плацебо» як індіферентності конвенціональних форм політичної участі відносно впливу на ухвалення політичних рішень;

- запропоновано інтерпретувати цілепокладання і представництво інтересів в ухваленні політичних рішень на основі концепції партикуляризму, завдяки чому показано, що домінування партикулярних інтересів у процесах творення політики може мати як конструктивний, так і деструктивний ефект для політичного урядування;

- визначено факторну констеляцію, за якої може відбутися незворотний легітимаційний розрив у мережі вироблення рішень, коли структурна і змістовна інкапсуляція рішєнєвого процесу на тлі послаблення щільності зв'язків усередині мережі спричиняє трансформацію її модульності та ціннісну аномію серед її учасників;

- розкрито детермінанти посилення ентропії у перебігу світових полікотвірних процесів, серед яких найбільш значущими є девертикалізація і деєтатизація політичного урядування, що за відсутності розвинутих механізмів публічної підзвітності, зумовлюють інкапсуляцію політичних рішень і можуть спричинити легітимаційний розрив всередині глобальних політичних мереж та виникнення загальносистемного конфлікту.

Удосконалено:

- трактування постдемократії шляхом авторського визначення цього терміну як трансформаційного тренду суспільно-політичних відносин, що втілюється в дисфункціональності інституційних механізмів забезпечення взаємодії влади й суспільства, їх взаємному відчуженні, деєтатизації політичного урядування внаслідок поширення аутсорсингу та клієнтарно-патронажних практик в організації владних відносин. Відмінність від раніше проведених досліджень полягає у тому, що постдемократія представлена в процесуальній інтерпретації як тренд, що охоплює країни з різноманітними політико-режимними характеристиками, а не лише держави з усталеними демократичними моделями урядування;

- розуміння амбівалентності діджиталізації політичного простору, що продемонстровано крізь призму екстремумів впливу на практики участі в політичних рішеннях та інтерпретації їх у конвенціональній та

неконвенціональній формах. На основі авторської компаративної моделі «кібергромадянина» і “Homo dictyous” («людини мережевої») визначено переваги та ризики діджиталізованих форм участі у виробленні рішень. Розкрито роль технологій штучного інтелекту в процесах вироблення рішень і перспективи їхнього впливу на політичне урядування та демократичний розвиток зокрема;

- трактування трансформації усталених систем політичного представництва. Виявлено, що ерозійні тенденції в політичному представництві пов'язані з проблемою невідповідності сучасної множинності й різноманіття соціальних інтересів усталеним ідеологічним матрицям і традиційним каналам репрезентації інтересів (політичним партіям), а також структурними суспільними трансформаціями. Встановлено, що демасовізація політичних партій (насамперед, центристських), спад довіри до них і до парламентів спричинені втратою ними ролі вузлів мультиплікованих зв'язків через обмеження спектра каналів делегування інтересів учасників (електорату) в ухвалення політичних рішень;

- визначення передумов виникнення суспільно-політичних криз. На основі концепції партикуляризму як основоположного принципу функціонування всієї державної системи доведено, що значний дисбаланс на користь певного учасника або обмеженого кола учасників (кількох родинних мереж і фінансово-промислових груп, залучених у мережі ухвалення рішень) зумовлює низький рівень легітимності ухвалюваних рішень з боку інших учасників полікотворення і в такий спосіб може спричинити політичну кризу.

Набули подальшого розвитку:

- теоретико-методологічне обґрунтування процесів творення політичних рішень як дослідницького об'єкта. Доведено, що запропонований методологічний підхід на основі мережевого аналізу дозволяє досліджувати процеси творення політичних рішень поза межами державної інституційної матриці, розкривати одночасно нормативно-процедурні та ціннісні аспекти полікотвірних процесів і є релевантним сучасним практикам мультиакторних форм політичного урядування;

- з'ясування ефективності нормативно-процедурних моделей і практик участі громадян у виробленні політичних рішень, зокрема й на наднаціональному рівні урядування. Виявлено чинники, що знижують дієвість конвенціональних механізмів залучення громадян до процесів вироблення рішень і зумовлюють тенденції інтенсифікації неконвенціональних форм партисипації;

- інтерпретація легітимації політичних рішень у контексті трендів постдемократичного розвитку. З'ясовано, що рішення, вироблені в мультиакторних формах урядування, визначаються перформативною легітимністю, яка досягається шляхом демонстрації результативності урядування, здебільшого через надання благ. У мультиакторному урядуванні відбувається фрагментація джерел легітимності, адже кожен учасник мережевого партнерства може відрізнитися за характеристиками легітимності з

точки зору інших суб'єктів і суспільства в цілому та мати відмінні від інших учасників легітимізаційні стратегії;

- аргументи стосовно транснаціоналізації ухвалення політичних рішень. Виявлено, що наявні нормативно-процедурні механізми вироблення рішень у міждержавних організаціях та поширення клубних форматів управління закріплюють дисбаланс ресурсної спроможності обмеженого кола країн, які водночас використовують неурядові організації як додаткові ресурсні можливості, вибудовуючи численні мережеві зв'язки для впливу на інших учасників публічного й приватного секторів.

Практичне значення одержаних результатів ґрунтується на висновках та запропонованих методологічних засадах дослідження процесів творення політичних рішень, що доцільно застосовувати в розробленні політико-управлінських стратегій як у сфері державного урядування, так і у міжнародних форматах співробітництва. Узагальнення та основні положення дисертації можуть слугувати концептуальним підґрунтям для підготовки звітів і прогностичних розробок науково-дослідними установами України та аналітичними відділами органів державної влади.

Терміни, введенні в дисертаційній роботі для позначення окремих явищ та компонентів полікотвірних процесів, класифікаційні та компаративні схеми, а також фактологічний матеріал використовувався в освітньому процесі під час підготовки навчальних курсів «Глобальне управління і міжнародні організації» (2014–2018 рр.), «Основи євроінтеграції» (2014–2018 рр.), «Global Governance: інститути, режими, актори» (2019 р.), «Глобальні проблеми сучасності» (2018–2020 рр.) у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна (акти про впровадження результатів дисертації в освітній процес: від 01.06.2020р.; від 02.06.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Аналіз і систематизація теоретичних положень, емпіричних даних та результатів дисертаційного дослідження, формулювання наукового напрямку, вибір об'єкта і постановка наукового завдання дисертації виконано здобувачем особисто. У дисертації викладено авторську позицію стосовно розв'язання теоретико-методологічних проблем дослідження політичних рішень в умовах девертикалізації і деєтатизації політичного урядування. На ідеї та результати інших авторів є відповідні посилання.

Матеріали кандидатської дисертації Н. А. Вінникової «Інституційний вимір зовнішньої політики Європейського Союзу (політологічний аспект)» (2007 р., спеціальність 23.00.02 – політичні інститути та процеси) при підготовці докторської дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дисертації здійснювалася на наукових всеукраїнських і міжнародних конгресах, конференціях та семінарах: Четвертому міжнародному науковому форумі «Україна–Європейський Союз: новий рівень кооперації» (м. Харків, 29 травня 2014 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Український соціум: соціально-політичний аналіз сучасності та прогноз майбутнього» (м. Одеса, 14–15 листопада 2014 р.);

міжнародній науково-практичній конференції «Україна і світ у третьому тисячолітті: політичний, економічний, правовий та культурний виміри» (м. Одеса, 13–14 березня 2015 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Держава та глобальні соціальні зміни: історична соціологія панування та спротиву в епоху модерну» (м. Київ, 26–27 листопада 2015 р.); IV науково-практичній конференції «Чорноморські політологічні читання» (м. Одеса, 11–12 грудня 2015 р.); VI міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи» (м. Чернівці, 7–8 квітня 2016 р.); науковій конференції «Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики» (м. Харків, 24 травня 2016 р.); всеукраїнській науково-теоретичній конференції XXX Харківські політологічні читання «Політичні та правові дисонанси в сучасних українських реаліях» (м. Харків, 16 червня 2017 р.); V міжнародній науково-практичній конференції «Людина, суспільство, політика: актуальні виклики сучасності» (м. Одеса, 23–24 лютого 2018 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Економічні, політичні та культурологічні аспекти європейської інтеграції України в умовах нових глобалізаційних викликів» (м. Ужгород, 16–17 квітня 2018 р.); всеукраїнській науково-теоретичній конференції XXXI Харківські політологічні читання «Європейські цінності та практики у політико-правовому дискурсі» (м. Харків, 25 травня 2018 р.); Четвертій всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасна українська держава: вектори розвитку та шляхи мобілізації ресурсів» (м. Одеса, 12 квітня 2019 р.); міжнародному науковому конгресі «Публічне управління: XXI століття: синтез науки і практики» (м. Харків, 19 квітня 2019 р.); міжнародному науковому семінарі «Cultural rights and cultural security in the age of globalization» (укр. «Культурні права і культурна безпека в епоху глобалізації») (м. Краків, Польща, 9–13 березня 2020 р.).

Крім того, основні ідеї дисертації пройшли апробацію на теоретико-методологічних семінарах кафедри політології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Публікації. Результати дисертаційного дослідження відображено у 47 наукових публікаціях, у тому числі 1 одноосібній монографії, 26 наукових статтях: 23 – у фахових періодичних виданнях України, з яких 8 включено до міжнародних наукометричних баз даних, 3 – у закордонних періодичних наукових виданнях; 12 тезах доповідей на наукових конференціях, що засвідчують апробацію результатів дисертації; 8 публікаціях у наукових виданнях, що додатково відображають результати дисертації, у тому числі розділах у 2 колективних монографіях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, 5 розділів, що загалом включають 15 підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Робота містить 11 таблиць. Загальний обсяг дисертації становить 467 сторінок, з них основного тексту 364 сторінки, список використаних джерел нараховує 709 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У «Вступі» обґрунтовано актуальність теми дослідження; визначено об'єкт і предмет, теоретико-методологічні засади і методи дослідження; розкрито наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; надано відомості щодо апробації результатів дисертаційного дослідження, публікацій та структури роботи.

У **Розділі 1. «Контекстуальні детермінанти постдемократичного полікотворення»** розкрито трансформаційні тренди, які визначають динаміку сучасних процесів полікотворення, крізь призму концепцій постдемократії, Четвертої промислової революції, посткапіталізму і прекаріату.

У підрозділі 1.1. **«Постдемократичні прояви політико-управлінських процесів»** розкрито особливості функціонування сучасних форм політичного урядування й ухвалення політичних рішень на основі висвітлення основних положень концепції постдемократії К. Крауча, згідно з якою розвиток демократичного урядування відбувається параболічно; усталені демократії минули пік розквіту і наразі знаходяться на стадії ерозії ключових демократичних імперативів. Запропоновано авторську інтерпретацію постдемократії як *трансформаційного тренду суспільно-політичних відносин, який втілюється в дисфункціональності інституційних механізмів забезпечення взаємодії влади й суспільства, їх взаємному відчуженні, деєтатизації політичного урядування внаслідок поширення аутсорсингу та клієнтарно-патронажних практик в організації владних відносин.*

Аргументована можливість екстраполяції основних характеристик постдемократії на загальносвітові тренди розвитку полікотвірних процесів.

Доведено, що постдемократичні тенденції у сучасних суспільствах посилюються масштабним впровадженням цифрових технологій, онлайн-комунікацій і роботизацією виробництва та сфери послуг, що представлено в концепції Четвертої індустріальної революції К. Шваба. Акцентовано на можливостях технологій штучного інтелекту маніпулювати суспільною свідомістю шляхом індивідуалізованого впливу на ухвалення рішень, що підточує принципи демократичного урядування.

Визначено постдемократичні детермінанти сучасних форм політичного урядування: а) зміщення вироблення політичних рішень до недержавних акторів та/або делегування їх вузькоспеціалізованим експертним колам, що зумовлюють фактичне відчуження громадян від реальних процесів полікотворення, і як наслідок – суспільну делегітимацію статусу інститутів політичного урядування та представництва; б) вихолощення змістовної складової в комунікації між владою і суспільством через медіатизацію політики, маніпулювання масовою свідомістю засобами «політики постправди» і використання технологій штучного інтелекту для фреймінгу суспільної думки; в) залежність урядів від перебігу глобалізаційних процесів і зовнішнього впливу недержавних акторів; г) перетворення механізмів

залучення громадян у процеси вироблення політичних рішень на декоративно-функціональні атрибути демократичного урядування. Означені фактори спричиняють фрустраційний стан відносин між суспільством і владою.

У підрозділі 1.2. **«Економічні та соціальні структурні трансформації цифрової епохи»** крізь призму концепцій посткапіталізму (П. Мейсон) і прекаріату (Г. Стендинг, А. Фоті, А. Шуліка) розкрито соціально-економічні чинники, що визначають специфіку постдемократичного політикотвірних процесів. Зазначено, що сучасний стан економічних процесів характеризується фрагментарною динамікою, зумовленою можливостями, яку забезпечують цифрові технології окремим індивідам для виходу на глобальні ринки у сферах виробництва, послуг, інвестування, а також профіцитом інформаційних товарів, що в сукупності трансформує усталені організаційні моделі та принципи ринкового ціноутворення. Означені тенденції виявляють вичерпність адаптивної спроможності капіталістичної моделі й окреслюють перехід до посткапіталізму. Фрагментарність динаміки і відсутність напрацьованих механізмів регулювання зумовлює надзвичайну сенситивність посткапіталістичної економіки до будь-яких дестабілізаційних впливів. Можливості швидкого набуття й збільшення капіталу за рахунок цифрових технологій зумовлюють надконцентрацію матеріальних ресурсів у руках окремих осіб, що спричиняє дисбаланс в розподілі матеріальних благ і посилює соціальне розшарування.

Найбільшого трансформаційного впливу зазнає сфера зайнятості, де роботизація виробничих і сервісних галузей призводить до витіснення на периферію затребуваності ринку праці цілих професійних кластерів. Встановлено, що структурні зміни на ринку праці посилюються поширенням фрилансерства.

На основі концептуальної інтерпретації Г. Стендингом структурних зміщень у стратифікаційній матриці суспільства розкрито причиново-наслідкову взаємопов'язаність між змінами у сфері зайнятості та формуванням прекаріату – соціального прошарку з людей без стійкого соціального статусу, гарантій соціального забезпечення чітких перспектив майбутнього. Розкрито субстантивні характеристики прекаріату та його роль у постдемократичних трансформаціях. Нестабільність матеріального положення, соціальна незахищеність, відчуженість від традиційних каналів артикуляції своїх інтересів (як-от партії чи профспілки) в процеси творення політичних рішень, роблять прекаріат джерелом суспільних фрустрацій, радикальних політичних настроїв і протестної активності.

У підрозділі 1.3. **«Девертикалізація політичного урядування як передумова його деєтатизації»** розкрито тренд структурної зміни політико-управлінських процесів від ієрархічно організованих до горизонтальних форм. Сучасні форми політичного управління передбачають взаємодію і взаємозалежність між різними видами акторів: органами державної влади, міжнародних установ, організацій приватного та громадського секторів. Гетерогенність політичного урядування унеможливорює творення державної

політики без залучення до транснаціональних структур. Акцентовано, що ущільнення зв'язку між рішеннями, які ухвалюються на глобальному рівні управління, наприклад у міжнародних фінансових установах, і діяльністю регіональних та місцевих органів влади, виявляють, з одного боку, зміну ролі національного рівня урядування в бік звуження його значущості, а з іншого – тенденцію їх девертикалізації.

Висвітлено основні ідеї наукової рефлексії цього тренду крізь призму концепцій *адхократії* (У. Бенніс і Ф. Слейтер, Г. Мінцберг, Е. Тоффлер), *гетерархії* (Д. Старк); *багаторівневого переплетення* (Р. Айзінг, Б. Колер-Кох, Ф. Шарпф), *мережевого управління* (А. Бенц, У. Бек, М. Кастельс, А.М. Слотер) та *мультиакторного урядування* (англ. multi-stakeholder governance) (Г. Глекман, П. Шляйфер, Дж. Штітс).

Зазначено, що поширення горизонтальних управлінських моделей загострює проблему легітимації рішень, ухвалених поза суспільним запитом і можливостями повноцінної громадянської участі, та водночас ослаблює позиції держав як спіндокторів полікотвірних процесів, спричиняючи фрустраційні ефекти у відносинах влади і суспільства.

Розділ 2. «Політичні рішення як проблема наукового пізнання в контексті сучасних трендів розвитку суспільно-політичних процесів» містить формулювання концептуально-методологічних засад дослідження політичних рішень у контексті сучасних постдемократичних трансформацій.

У підрозділі 2.1. **«Категорія політичного рішення у спектрі теоретичних інтерпретацій: запит на реконцептуалізацію»** розкрито специфіку предметного поля політичних рішень та їх відмінність від інших типів рішень. Грунтуючись на визначенні *політичних рішень як технології перетворення політичної влади в управління соціальними процесами*, зазначено, що на відміну від адміністративних рішень, мета і результати яких окреслено структурно-функціональними характеристиками організації чи установи, та які мають достатньо чіткі прогностичні межі реалізації, політичні рішення орієнтовані на досягнення певних цілей у гетерогенному соціальному середовищі з високим ступенем невизначеності розвитку.

Шляхом аналізу концептуально-методологічних підходів до вироблення рішень у межах політичної теорії (Н. Мак'явеллі, К. Шмітт, Г. Лассуел, Г. Аллісон, Д. Стоун, Б. Фарнхем), теорії раціонального вибору (Р. Аст'єс і Р. Доуз, Дж. Байрон, А. Даунс, Д. Канеман і А. Тверські, К. Ерроу, С. Плаус, Г. Саймон, Г. Таллок), інкременталізму (Е. Дрор, Ч. Ліндблом, Г. Лінстоун, М. Коен, Дж. Марч і Дж. Олсен; Р. Снайдер та ін.), і біхевіоризму (А. Дамасіо, І. Дрор, А. Джордж, Г. Кляйн, Н. Лейтс, Д. Німмо, Ж.-Ш. Помероль, Р. Талер і К. Санстейн, О. Холсті та ін.) визначено базові параметри дослідження політичних рішень, а саме: цілепокладання, участь, інтерес, легітимацію. Водночас виявлено методологічні обмеження усталених концептуальних підходів у дослідженні політичних рішень, зокрема в контексті динаміки полікотвірних процесів.

На основі концептуальних моделей ухвалення рішень – “Homo politicus”, “Homo economicus”, “Homo psychologicus”, – обумовлених науковою сферою походження, розкрито особливості інтерпретації параметрів політичного рішення, як-от: відсутність прямої залежності між інтересом і цілепокладанням, адже мета політичного рішення не завжди охоплює мультиплікованість інтересів усіх учасників процесу полікотворення; участь в ухваленні політичного рішення не гарантує його легітимності як для тих, хто його ухвалює, так і для тих, на кого воно орієнтоване; герестетичну функцію політичних рішень у регулюванні соціальних процесів, а саме можливість впливати на перебіг подій без введення в публічну площину.

У підрозділі 2.2. **«Інструментальна валідність мережевого аналізу в дослідженні політичних рішень»** розкрито методологічний потенціал мережевого аналізу в дослідженні процесів творення політичних рішень в умовах девертикалізації політичного урядування. Доведено, що методологічний інструментарій цього підходу та його експлікація у межах теорії політичних мереж (М. Аткинсон і В. Коулман, К. Богуславська, Р. Берт, Дж. Браун, Т. Бьорцель, Н. Лін, Д. МакАдам, Д. Марш, К. Ноук, Р. Паулсен, В. Пен, Й.Ш. Чен, М. Райт, Р. Родес, В. Сергєєв, Х. Хекло, К. Хей, Е. Хейвуд та ін.) дозволяє досліджувати одночасно структурно-функціональні, соціокультурні та ціннісні й когнітивні аспекти творення політичних рішень шляхом виявлення зв'язків між учасниками рішених процесів, їхніх цілей, інтересів, форм залучення і легітимаційних установок. Оскільки мережа вироблення політичних рішень інтегрує різноманітних акторів – публічних, приватних, юридичних і фізичних осіб, з їхніми преференціями та ресурсами, це розширює можливості визначення реальних агентів впливу (зокрема неформального) на процес творення політики. Мережевий підхід компенсує одномірність вивчення процесів вироблення політичних рішень у суто процедурно-інституційній площині. Встановлено методологічну компліментарність мережевого аналізу до будь-якого політико-режимного контексту дослідження політичних рішень. Акцентовано на інструментальних можливостях застосування мережевого аналізу в розкритті трансформацій, які відбуваються у процесах творення політичних рішень.

У підрозділі 2.3. **«Концептуально-методологічні засади дослідження політичних рішень в умовах нелінійного розвитку полікотвірних процесів»** обґрунтовано можливість застосування в дослідженні політичних рішень основоположних принципів теорії хаосу (С. Коулман, Ф. Крамер, Е. Лоуренс, Д. Руелл, К. Шеннон та ін.), що найбільше відповідає апріорно-агональній природі політики. На відміну від поширених прогностичних моделей, у яких дослідження рішених процесів проводиться на засадах лінійності розвитку сценаріїв і визначеності кінцевих результатів, теорія хаосу дозволяє трактувати політичну сферу як відкрите середовище з нелінійним розвитком будь-яких процесів (Х. Бейон, Т. Браун, Р. Дандой, Л. Д. Кіл, Е. Елліотт, А. Пелед, Т. Сааті й Л. Варгас, Е. Саперстейн, А. Фаразманд та ін.). Цей підхід фокусує увагу на ініціальній конфігурації обставин процесів творення політики,

що забезпечує можливість визначення потенційних ризиків ухвалення або неухвалення рішень. Оскільки мірою хаосу є ентропія (Л. Больцманн, Д. Кіріазіс, Р. Швеллер та ін.), увагу приділено визначенню факторних констеляцій, за яких відбувається її зростання, що може спричинити ризики поступальному перебігу полікотвірних процесів. Зростання ентропії і дестабілізація мережі вироблення рішень можуть бути зумовлені наростанням різноманітних з'єднань, які мережевий хаб (держава, окремий політичний інститут, партія, міжнародне утворення тощо) не може організаційно конвертувати в стійкий полікотвірний процес. Ця теза забезпечує з'ясування специфіки рішених процесів у контексті поширення мультиакторних форм політичного урядування.

На основі доведеної компліментарності мережевого аналізу й теорії хаосу визначено методологічні параметри дослідження політичних рішень, як-от: *суб'єктність мереж*, яка визначає участь в ухваленні рішень, а також їх легітимацію, що є фактором стабільності та упорядкованості процесів полікотворення; *конфігурація зв'язків у мережі*, що визначає позиції акторів та канали делегування їх преференцій (цілепокладання та інтереси); *ступінь відкритості мережі* – формат її взаємодії із зовнішнім середовищем: відкритий – передбачає вільний взаємообмін інформацією із зовнішнім середовищем і можливості залучення широкого кола учасників до рішених процесу, закритий – спричиняє інкапсуляцію рішень у мережевих вузлах та обмежений інформаційний взаємообмін із зовнішнім середовищем.

Розділ 3. «Сучасні практики участі в ухваленні політичних рішень: між ефективністю та демократичністю» присвячено з'ясуванню дієвості інституційно-процедурних (конвенціональних) форм залучення громадян у вироблення політичних рішень, у тому числі онлайн-ових, та виявленню причин поширення неконвенціональних партисипаторних практик політичної, зокрема протестної активності.

У підрозділі 3.1. **«Тенденції розвитку політичної партисипації»** зазначено, що відповідно до дефініцій, представлених у науковій літературі, та з позицій нормативного трактування політичну участь визначають насамперед як залучення громадян до ухвалення суспільно значущих рішень. З'ясовано, що критерії оцінювання ефективності партисипаторних практик згідно з міжнародними нормативними стандартами переважно обмежені статистичними показниками конвенціональної (унормованої) участі, які комплексно не відображають ані партисипаторні інтенції, ані фактичні можливості впливу громадян на ухвалення рішень.

Запропоновано інтерпретувати *політичну участь* з позицій мережевого аналізу як *процес обміну ресурсами (інформаційними, владними, економічними тощо) у мережі на основі використання мережевих зв'язків з метою трансформації їх у рішення, необхідні для підтримки функціонування й розвитку мережі*. Таке визначення дозволяє охопити весь спектр практик політичної участі з огляду на якісні ознаки її втілення в конвенціональній

(інституціоналізованій) та неконвенціональній (неінституціоналізованій) формах.

Виявлено, що попри розширення спектра конвенціональних форм участі громадян у процесах вироблення рішень, відбувається поширення неконвенціональних партисипаторних практик, зокрема протестного характеру.

На основі аналізу емпіричних даних Світового дослідження цінностей та результатів моніторингових досліджень Pew Research Center, з'ясовано, що протягом останніх двадцяти років має місце висхідна динаміка готовності громадян до протестних політичних практик.

Встановлено, що партисипаторна активність не має прямої кореляції з інституційно-процедурними та політико-режимними характеристиками урядування. Серед суб'єктивних чинників найбільш значущими щодо активності та форм політичної участі є рівень освіти та вік. Показано, що інтенсивніше послуговуються неінституціоналізованими формами політичної участі люди з вищим рівнем освіти та молодь.

Визначено фактори, які знижують дієвість інклюзивних форм залучення громадян в ухваленні політичних рішень: темпоральні й організаційні витрати, недостатня компетентність громадян щодо проблем, з яких ухвалюють рішення, небезпека використання партисипаторних механізмів окремими учасниками (групами учасників) в особистих інтересах.

Шляхом розкриття особливостей відкритого й закритого типів рішень, доведено, що прозорість і відкритість процедур вироблення рішень не гарантують учасникам рішєнєвого процесу можливості реального впливу на зміст рішень. Водночас транспарентність в обґрунтуванні причин і потенційних наслідків ухвалення рішень може забезпечити полікотвірні процеси від наростання ентропії та ризиків непрогнозованого розвитку.

У підрозділі 3.2. **«Проблеми “демократичності” плебісцитарних рішень»** представлено аналіз чинників, що зумовлюють амбівалентність потенційних наслідків використання плебісцитарних практик ухвалення рішень: референдумів, громадянських ініціатив, відкликань. Аналіз кількості національних референдумів у світі у період з 1998 до 2018 р., проведений з метою з'ясування динаміки використання практик прямої участі громадян в ухваленні політичних рішень після глобальної економічної кризи 2008 року, не виявив її значущого збільшення.

На основі ілюстративних прикладів реалізації референдумів розкрито типи пасток, у які можуть потрапляти ініціатори й учасники плебісцитарних рішень – «суспільного розколу», «російської рулетки», «популізму», «фасилітації проблеми», «автократії», – та їх деструктивні наслідки для демократичних засад урядування. Показано, що інтенсифікація використання плебісцитарних форм ухвалення політичних рішень пов'язана з використанням їх як інструмента посилення політичних важелів впливу провладних сил або набуття влади опозиційними силами. Референдуми все частіше застосовують як механізм легітимізації політичних рішень, альтернативний узаконюванню через інститути політичного представництва.

Акцентовано на перевагах громадянських ініціатив, як партисипаторних механізмах, що забезпечують такий компонент творення політичних рішень як цілепокладання. Виявлено нормативно-процедурні та соціокультурні чинники, що знижують дієвість громадянських ініціатив, як-от: вимоги до порогових значень кворуму та періодів збору підписів, предметного обмеження питань, з яких громадяни можуть подавати ініціативи, а також слабкість демократичних традицій у суспільстві, неготовність політичних еліт реагувати на рішенняві запити громадян. На основі аналізу реалізації механізму Європейської громадянської ініціативи з'ясовано, що шанси законодавчого втілення отримали ініціативи зі значущою фінансовою підтримкою від акторів, зацікавлених у питанні, за яким формувалася пропозиція. Жодна з ініціатив, спрямованих на посилення практик безпосередньої участі громадян в урядуванні в Європейському Союзі, не отримала шансу з боку Європейської Комісії для впровадження в законодавче поле.

Шляхом аналізу прецедентів відкликання встановлено, що попри цільове призначення як запобіжного заходу зловживанням з боку посадових осіб, сприяння підзвітності чиновників і політиків, – фактично його застосовують як інструмент боротьби з політичними опонентами. Зазначено, що недоліком відкликання є ризики уникання політиками й посадовцями гостроактуальних, але «непопулярних» політичних рішень.

Обґрунтовано, що використання плебісцитарних механізмів участі спричиняє *ефект партисипаторного плацебо*, тобто створення ілюзії залучення громадян до урядування без можливості реального впливу на змістовну складову рішєнєвого процесу. Наслідком такої тенденції є зміщення прихильності громадян у бік неконвенціональних форм політичної участі, зокрема протестного й насильницького характеру.

У підрозділі 3.3. **«Онлайнові технології у партисипаторному забезпеченні політикотвірних процесів»** показано, що розвиток електронних механізмів політичної участі віддзеркалює реальні тенденції партисипаторних практик. На основі аналізу емпіричних досліджень з'ясовано, що навіть у країнах з розвинутими формами електронної партисипації громадяни не задоволені повною мірою їх використанням через недостатню ефективність як інструменту впливу на вироблення рішень. На тлі розширення технологічних можливостей, електронні партисипаторні механізми закладають ризики виключення з участі в ухваленні політичних рішень громадян з обмеженим доступом до онлайнових комунікацій або з недостатніми навичками роботи з інформаційно-комунікаційними технологіями.

Надано авторське визначення *електронного вироблення рішень у політичному урядуванні, як використання спеціальних цифрових інформаційно-комунікаційних інструментів (онлайнових платформ офіційних установ і соціальних онлайнових мереж) зацікавленими сторонами (юридичними і фізичними особами) для залучення їх до процесів політикотворення.*

Шляхом порівняння позицій держав у рейтингу електронної партисипації (ООН) та за Індексом розвитку демократії (The Economist Intelligence Unit)

встановлено, що технологічно розвинута система електронної участі не є кореляційно значущим фактором демократичного урядування.

Проведений компаративний аналіз розвитку конвенціональних (через онлайн-платформи офіційних установ) і неконвенціональних (через соціальні медіа) практик електронної партисипації на основі моделей «кібергромадянина» і “Homo dictyous” виявив їхню вразливість до маніпулятивного впливу через застосування технологій астротурфінгу та мікротаргетингу. Механізми електронної участі можуть слугувати засобом легітимізації політичних рішень в інтересах чинного політичного режиму або певних політичних сил. Соціальні мережі як канали політичного залучення є більш демократичними порівняно з конвенціональними механізмами електронної участі завдяки ширшим можливостям ініціювання рішень, а також ефективнішими в отриманні громадської підтримки. Водночас ці переваги не забезпечують високої довіри до них, зокрема через дуже високий ризик маніпулювання й дезінформації.

У Розділі 4. «Представництво інтересів у політичних рішеннях» висвітлено поточні тенденції у сфері політичного представництва інтересів. Представлено авторське трактування *представництва інтересів* у процесі вироблення рішень з позицій мережевого аналізу як *конвертації преференцій учасників мережі у цілепокладання рішення*. Визначено чинники, які зумовлюють трансформацію усталених систем політичного представництва. Розкрито особливості репрезентації інтересів у транснаціональному вимірі творення політичних рішень.

У підрозділі 4.1. «Амбівалентність партикуляризму політичних рішень» представлено інтерпретацію представництва інтересів крізь концепцію політичного партикуляризму (М. Альберзац; Г. Де Анна й Р. Мартінеллі; А. Гавіріа, У. Паніцца, Дж. Шеддон і Е. Стей; Дж. Денсі; Дж. Суйтер та Е. О'Мейллі; Ф. Шауер) як найбільш компліментарну мережевому трактуванню творення політичних рішень. Такий підхід забезпечив можливість вийти за межі традиційного трактування представництва інтересів виключно в контексті режимних характеристик урядування і зосередитися на взаємопов'язаності цілепокладання, інтересу та наслідків рішень. *Політичний партикуляризм* визначено як переслідування окремими учасниками політикотвірних процесів (індивідами або групами) виключно своїх інтересів у виробленні політичних рішень без урахування інтересів інших учасників.

Аналіз організаційних і процедурних форм партикуляризму у виробленні політичних рішень довів його амбівалентність з точки зору наслідків рішення. За умов конструктивного партикуляризму відбувається конвертація різноманітних інтересів учасників мережі в загальну мету, коли остання, принаймні, не несе загрози деформації чи руйнування мережі через несумісність інтересів учасників у цілепокладанні. Такий партикуляризм може забезпечити певну збалансованість політичних рішень, а отже і стабільність політичного урядування.

Деструктивний партикуляризм у виробленні політичних рішень проявляється за довготривалого домінування в цілепокладанні інтересів учасників окремого вузла мережі, та/або коли рішеннєвий процес характеризують принциповою несумісністю інтересів учасників мережі. Окреслена ситуація може спричинити інкапсуляцію рішення, коли в мережі утворюються закриті вузли, які залишають інтереси інших учасників мережі поза спільною метою рішення, що має деструктивні наслідки для мережі в цілому. Цей варіант рішеннєвого процесу характеризується наростанням ентропії, що закладає ризики політичної кризи аж до соціального конфлікту. Найбільш виразно деструктивний партикуляризм виявляється в корупційних практиках клієнтарно-патронажних відносин між групами інтересів та політиками й урядовцями. На прикладі України продемонстровано деструктивні наслідки довготривалого партикуляризму в політикотвірних процесах, що спричинив дестабілізацію політичної системи й руйнацію цілісності державного устрою.

Партикуляризм у транснаціональних процесах політикотворення втілюється в клубних форматах та геополітичній фракціоналізації країн. Водночас такі прояви партикуляризму мають переважно деструктивний ефект для поступального розвитку міжнародних відносин. Вони не лише перешкоджають пошуку загальноприйнятних або, принаймні, компромісних рішень між учасниками міжнародних об'єднань, а й спричиняють їх низьку легітимність в очах аутсайдерів рішеннєвих процесів.

У підрозділі 4.2. **«Трансформація усталених систем політичної репрезентації інтересів»** розкрито чинники, що зумовлюють трансформації у сучасних системах політичного представництва. На основі аналізу емпіричного матеріалу, зокрема кроснаціональних моніторингових досліджень, визначено тенденції, які відбуваються у сфері політичного представництва: демасовізація політичних партій і падіння суспільної довіри до них та парламентів; піднесення радикальних політичних партій, зумовлена поверненням колишнього електорату лівоцентристських партій; зниження рівня суспільної довіри й демасовізація профспілок, традиційно пов'язаних з партіями (внаслідок трансформації структури зайнятості – масштабного зменшення робітничих професій, які складали основу профспілкового членства, і поширення фрилансерства); відсутність відповідних політичних організацій і слабе реагування «традиційних» центристських політичних сил на запити представництва з боку прекаріатних прошарків; недостатнє залучення молоді у політикотворення; недопредставленість різних соціальних груп, які виходять з маргіналізованого стану та опиняються в умовах дефіциту політичної репрезентації своїх інтересів.

Оцінка означених тенденцій крізь призму мережевого аналізу показала, що відбувається реконфігурація мереж представництва. Традиційні центристські партії втрачають роль вузлів мультиплікованих зв'язків, через які учасники мереж делегують свої інтереси в ухвалення політичних рішень. Послаблення зв'язків з хабами потребує пошуку альтернативних каналів

делегування інтересів і спричиняє переорієнтацію зв'язків на нові фокуси агрегації. У нинішньому контексті трендів полікотворення ними виявилися радикально-популістські партії.

Зазначено, що суспільні рухи і громадські організації завдяки мережевій структурі ефективніше, ніж партії, співпрацюють з громадянами, оскільки орієнтуються на їхні безпосередні преференції у конкретній проблемній площині, у такий спосіб виконуючи функції адвокації інтересів певних соціальних груп. Утім через відсутність функції агрегації різноманітних суспільних інтересів у єдині політичні програми суспільні рухи не можуть слугувати повноцінним субститутутом політичних партій.

У підрозділі 4.3. **«Транснаціональний вимір представництва інтересів у виробленні політичних рішень»** розкрито особливості репрезентації інтересів у полікотвірних процесах у міжнародних організаціях, глобальних клубах і наднаціональних структурах.

Шляхом аналізу інституційних моделей та нормативно-процедурних механізмів вироблення рішень у міжнародних організаціях виявлено закріплення дисбалансу ресурсної спроможності на користь обмеженого кола найпотужніших держав світу. Останні завдяки більшій кількості голосів у процедурах голосування, прерогативі розподілу керівних посад або накладання вето використовують транснаціональні формати для лобіювання своїх національних інтересів. Водночас наявні мультилатеральні платформи вироблення рішень дозволяють учасникам з невеликими ресурсами розраховувати на просування своїх інтересів на засадах утилітарної конвергенції.

Зазначено, що посилення гетерогенності глобальних політичних процесів супроводжується зміщенням від офіційних міжнародних організацій з кодифікованими нормами й чіткими правилами до ексклюзивних угруповань – клубів – альянсів з обмеженою кількістю учасників і неопублічним форматом вироблення рішень. Клубні формати глобального управління, як Група 7, Група 20, БРІКС (BRICS англ. – Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південна Африка) за своїм впливом на світову політику становлять конкуренцію міжнародним організаціям завдяки необтяженості нормативно-процедурними вимогами та можливості оперативного ухвалення рішень.

З'ясовано, що міжнародні організації також демонструють тенденцію до клубного формату вироблення рішень, як-от неофіційний переговорний формат «Квінт» у Північноатлантичному альянсі, до якого входять США, Велика Британія, Франція, Італія та Німеччина. Попри елементи інституціоналізації, зокрема шляхом формування додаткових спеціалізованих мереж з недержавних акторів, клубні формати через ексклюзивність членства, неформальність і відсутність механізмів підзвітності спричиняють проблеми легітимації ухвалюваних рішень; крім того вони створюють демаркаційні лінії «обраних» і «аутсайдерів», що закладає підґрунтя для конфліктів у міжнародних відносинах, адже рівноцінно маргіналізації світових полікотвірних процесах. Доведено, що в спектрі різноманіття міжнародних організацій, їхнього складу й

цільового призначення існує стійка тенденція до інкапсуляції ухвалення рішень у транснаціональному вимірі.

Для визначення можливостей репрезентації громадських інтересів на наднаціональному рівні урядування проаналізовано особливості інституційної структури та процедурного забезпечення ухвалення рішень в Європейському Союзі. Виявлено, що зміни в транс'європейському вимірі політичного представництва відображають тенденції, які відбуваються в національних репрезентативних системах, що зокрема втілюється в елітизації центристських партій, втраті ними електоральної підтримки (доведено на основі даних динаміки результатів виборів до Європейського парламенту з 2009 до 2019 рр.) і чисельного збільшення в ньому представників радикально-популістських політичних сил. Показано, що розподіл посад у владних структурах Євросоюзу (голів комітетів Європейського парламенту зокрема) виявляє суттєву асиметрію в можливостях країн-членів впливати на процес ухвалення рішень і тенденцію до концентрації важелів впливу в обмеженому колі політичних сил за партійним і національно-державним представництвом. Репрезентативний потенціал Європейського парламенту також обмежений процедурними особливостями вироблення рішень у Європейському Союзі.

Зазначено, що попри наявність унікального механізму репрезентації інтересів громадян на наднаціональному рівні урядування через загальноєвропейські партії і Європейський парламент, існує стан, який можна визначити як подвійний дефіцит представництва. З одного боку, він зумовлений демократичним дефіцитом, коли громадяни усвідомлюють, що їхні інтереси недостатньо представлені на рівні ЄС, а з іншого – легітимаційним дефіцитом, спричиненим низьким рівнем довіри до органів представництва на національному й загальноєвропейському рівнях вироблення рішень.

Аргументовано, що зростання чисельності й посилення активності транснаціональних громадських організацій і суспільних рухів у глобальній політиці є виявом запиту громадян на артикуляцію своїх інтересів на міжнародній арені й реакцією на обмежені можливості впливати на процеси ухвалення рішень у міжнародних структурах і глобальних клубах. Проте, формальні процедури участі й реальні можливості неурядових організацій впливати на процеси полікотворення залишаються обмеженими. Репрезентативний потенціал недержавних акторів у виробленні рішень на глобальному рівні урядування визначається ставленням держав до них і до питань, з яких мають бути ухвалені рішення, а також донорською допомогою від урядів, транснаціональних корпорацій і міжнародних фондів. Останні використовують неурядові організації як додатковий ресурс, що вможливає побудову численних мережевих зв'язків для впливу на інших учасників державного й приватного секторів. Зазначено, що посилення структурної дифузії мереж вироблення рішень впливає на стабільність і чіткість реалізації владних відносин, що зменшує можливості для підпорядкування їх демократичному контролю і спричиняє проблеми легітимації.

Розділ 5. «Легітимація політичних рішень в умовах постдемократичних змін» присвячено з'ясуванню чинників легітимації політичних рішень у контексті постдемократичних трансформацій та виявленню факторів, що зумовлюють делегітимаційні тенденції у сучасних формах політичного урядування.

У підрозділі 5.1. **«Багатоаспектність легітимації політичних рішень»** представлено комплексний аналіз теоретичних інтерпретацій поняття політичної легітимності, а також її набуття через легітимацію. Встановлено, що легітимність визначають у нормативному (відповідність нормативно-процедурним вимогам) і перцептивному (відповідність суспільним очікуванням, згоді на цілі й зміст рішень та довірі до тих, хто їх ініціює та/або ухвалює) аспектах. Наголошено, що перцептивна легітимність не обов'язково прямо корелює із нормативною. Діяльність може бути легітимною юридично (легальною), але нелегітимною в перцептивному аспекті, наприклад, коли громадяни не довіряють посадовим особам, які ухвалюють політичні рішення.

Для дослідження політичних рішень представлено розуміння їх легітимації через згоду (розуміння необхідності з точки зору цілепокладання) на ухвалення рішення і сприйняття суб'єктів вироблення рішення (довіру до осіб, які його ініціюють/ухвалюють). Здійснено інтерпретацію легітимації політичних рішень на основі мережевого аналізу. Окреслено змістовно-функціональні відмінності понять «легітимації» і «легітимізації» політичних рішень та надано авторські визначення.

Легітимацію політичних рішень інтерпретовано як процес набуття перцептивної підтримки змісту рішень, насамперед, учасниками мережі їх вироблення, а також суспільством або конкретними соціальними групами, які потрапляють під дію рішень.

Легітимізацію політичних рішень визначено як цілеспрямований процес, який передбачає комплекс дій з боку учасників мережі вироблення рішення щодо виведення його в нормативно-публічну площину, зокрема шляхом унормування змісту й ресурсів, необхідних для реалізації рішень, тобто від узаконення до імплементації.

Наголошено, що для оцінювання легітимності політичних рішень з позицій мережевого аналізу необхідно враховувати легітимність суб'єктності мереж (тобто до якої міри ті, хто ухвалюють рішення, користуються довірою серед інших учасників мережі, а також у громадського загалу) і процесуальну легітимність (транспарентність процедур обговорення, ухвалення та імплементації рішень, а також можливість різних зацікавлених сторін брати участь у цих процесах).

Аргументовано, що ступінь відкритості мережі для залучення різноманітних учасників у вироблення рішень і внутрішня конфігурація взаємозв'язків між ними є кореляційно значущими для легітимності ухвалюваних рішень. У відкритих мережах участь різноманітних стейкхолдерів забезпечує більшу легітимність ухвалюваних рішень. У форматі замкнутих мереж – кланових і клієнтарно-патронажних, – існує ризик інкапсуляції рішень

та, як наслідок, їх делегітимації в суспільстві. В цілому, для постдемократичних процесів полікотворення характерна інкапсуляція рішених процесів, що знижує перцептивну легітимність дій влади й веде до поширення легітимаційних криз.

У підрозділі 5.2. «Стратегії легітимізації політичних рішень у мультиакторному урядуванні» показано, що в контексті сучасних суспільно-політичних трендів легітимація політичних рішень зумовлена не так визнанням нормативно-процедурних аспектів політичного управління або персональними характеристиками політичних лідерів, як результативністю рішень для зацікавлених сторін. На основі аналізу емпіричних моніторингових досліджень встановлено, що забезпечення добробуту й надання послуг є визначальним чинником легітимації процесів творення політики. Обґрунтовано, що основою визнання або невизнання полікотвірних процесів є перформативна легітимність, яка формується на основі оцінювання здатності політичної системи забезпечувати громадян належними благами й послугами.

Деєтатизація полікотвірних процесів через розщеплення національних повноважень між множинністю державних, приватних, публічних стейкхолдерів субнаціонального і наднаціонального рівнів управління змінює структурну модульність легітимації політичних рішень.

По-перше, у мультиакторному урядуванні відбувається фрагментація джерел легітимності, адже кожен учасник мережевого партнерства – державна установа, приватна чи громадська організація або міжнародне утворення – можуть відрізнятися за характеристиками легітимності з точки зору інших суб'єктів і суспільства в цілому. Вимоги до легітимності різняться залежно від «аудиторій» легітимації. Останні формуються шляхом взаємодії між легітимізаційними зусиллями стейкхолдерів і реакціями цільових або інших груп на такі зусилля. Навіть за наявності довіри й згоди між учасниками певної політико-управлінської мережі, вони можуть мати низький рівень довіри з боку широкої громадськості.

По-друге, учасники мультиакторних форматів вироблення політичних рішень можуть мати власні, відмінні один від одного, *стратегії легітимізації* політичних рішень, які визначено, як *усі види актів та процесів, спрямовані на встановлення загального уявлення про те, що політичне рішення є прийнятним або неприйнятним, якщо на нього були спрямовані заходи з делегітимизації*.

По-третє, мультиакторним політико-управлінським процесам бракує механізмів легітимації рішень, які б могли відповідати легітимаційним запитам одночасно усіх стейкхолдерів та їхнім легітимаційним аудиторіям.

Функціонування мультиакторних форматів урядування характеризується тенденціями інкапсуляції процесів вироблення рішень у мережах, які складаються з акторів позадержавного контролю і позагромадянської підзвітності. Аутсорсинг державних функцій через повністю або обмежено контрольовані компанії, що надають публічні послуги, та спільні форми управління, як-от мережеві державно-приватні партнерства, витісняють політичний контроль і послаблюють зв'язок між громадськими преференціями

та виробленням політики. Недержавні стейкхолдери мультиакторних мереж на відміну від урядів не мають прямих зобов'язань щодо публічної підзвітності. Найпотужніші з них – міжнародні організації, транснаціональні корпорації, фінансово-промислові групи – використовують стратегії легітимізації рішень, які призводять до узалежнення позицій урядів від регуляторних вимог (зокрема міжнародних фінансових установ) або від владних претензій фінансово-промислових груп у державному управлінні.

Спроби унілатеральних стратегій легітимізації рішень, тобто фактичного повернення переданих повноважень, для урядів можуть мати деструктивні наслідки як у формі зовнішньополітичних репутаційних втрат, так і в неспроможності забезпечення належного функціонування соціально-економічного сектора держави, зокрема внаслідок неотримання міжнародної фінансової допомоги. Відсутність розвинутих механізмів контролю призводить до проблем публічної легітимації рішень та викликає суспільну аномію і почуття відчуженості в громадян через неможливість впливати на процеси полікотворення. Наголошено, що постдемократичні зміни й деєтатизація політичного урядування спричиняють заміщення змісту громадянськості на споживацтво та нівелювання в очах громадян механізмів демократичної легітимації, адже перформативна модель надання державних послуг орієнтована на задоволення клієнтів, що звужує спектр вимог до публічної підзвітності. Ця тенденція виявляється у посиленні впливу медійних технологій на легітимаційні установки громадян щодо ухвалення політичних рішень.

У підрозділі 5.3. **«Передумови та наслідки легітимаційного розриву в ухваленні політичних рішень»** розкрито загальносвітовий тренд спаду довіри до політичних інститутів національного рівня урядування, що супроводжується поширенням суспільно-політичних криз, як у країнах усталеної демократії, так і в державах, які знаходяться на шляху демократичних перетворень. Цей тренд зумовлений неспроможністю урядів виробляти збалансовані рішення, які б могли одночасно задовольняти преференції потужних міжнародних публічних і/або приватних стейкхолдерів та інтереси громадян.

Запропоновано визначати *делегітимацію* політичних рішень як *процес втрати перцептивної підтримки цілепокладання й змісту рішень учасниками мережі їх вироблення, а також акторами (конкретними соціальними групами або суспільством у цілому), які потрапляють під дію рішень.*

На засадах мережевого аналізу визначено чинники делегітимації процесів творення політичних рішень, а саме їхню структурну й змістовну інкапсуляцію. Структурна інкапсуляція відбувається через звуження спектра учасників, залучених до вироблення рішень, ослаблення комунікативної зв'язаності вузлів і стійкості клік, що зменшує їхню здатність контролювати основний спектр взаємодій у мережі, що дестабілізує її модульність та ослаблює щільність зв'язків, і може спровокувати внутрішньомережеву дезінтеграцію. Змістовну інкапсуляцію процесів ухвалення рішень зумовлюють: суперечність певного рішення базовому набору цінностей, які поділяють учасники мережі;

ослаблення згуртованості; делегітимація позицій учасників і принципів функціонування мережі; відсутність згоди на ухвалення певних рішень.

Представлено два варіанти наслідків делегітимаційних процесів полікотворення: *реверсивний* – шляхом перезавантаження влади, коли панівна еліта відмовляється від влади на користь контреліти для збереження цілісності мережі, щоб забезпечити можливість повернутися до управління; *легітимаційний розрив* – акт незворотної делегітимації встановлених владних взаємовідносин, спричинений збігом внутрішньомережевого конфлікту щодо ухвалених рішень (панівні еліти vs контреліти) та кризою легітимації рішень поза мережею (суспільство vs панівні еліти). Цей сценарій характеризується зростанням рівня соціальної ентропії і супроводжується сплеском неконвенціональної партисипаторної активності аж до усунення панівних політичних сил від влади.

На основі узагальнення динамічних характеристик перебігу суспільно-політичних процесів за допомогою теоретико-методологічних принципів теорії хаосу й мережевого аналізу визначено передумови легітимаційного розриву в глобальному вимірі полікотвірних процесів, як-от: збільшення делегованих повноважень з рівня державного управління до міжнародних структур, де в процедурах ухвалення рішень домінує вузьке коло учасників з найбільшими квотами голосів; ослаблення згуртованості мережі світової політичної еліти, що виявляється у внутрішньомережевих конфліктах під час ухвалення рішень серед постійних членів Ради Безпеки ООН, у фракціоналізації всередині мережі європейських політичних еліт щодо визначення засадничих принципів функціонування ЄС та в посиленні суперечностей у євроатлантичному хабі через гостроактуальні й водночас фундаментальні питання глобальних проблем сучасності; відсутність розвинутих механізмів представництва інтересів громадян у міжнародних структурах і зворотного зв'язку.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі представлено вирішення актуальної наукової проблеми переосмислення процесів творення політичних рішень в умовах трансформацій, яких зазнають сучасні форми і практики політичного урядування під впливом глобалізації та масштабного впровадження цифрових технологій у різні сфери життя суспільства.

Дослідницька стратегія дисертаційної роботи, метою якої було визначення детермінант процесів творення політичних рішень у контексті постдемократичних трансформацій, дозволила дійти таких висновків.

1. Шляхом розкриття суспільно-політичних, технологічних і соціально-економічних трендів крізь призму концепцій постдемократії, Четвертої промислової революції, посткапіталізму та прекаріату визначено взаємопов'язані фактори, які зумовлюють контекстуальні засади процесів творення політичних рішень, як-от:

- деєтатизація політичного урядування, яка відбувається внаслідок фрагментації державної влади між комерційними структурами, громадськими організаціями, міжнародними установами;
- девертикалізація політико-управлінських процесів через поширення практик вироблення рішень у мультиакторних мережових форматах;
- діджиталізація політичного простору, що спричиняє амбівалентний ефект на процеси творення політики, розширюючи технічну доступність каналів комунікації і джерел інформації для пересічних громадян, водночас створює можливості маніпулювання як суспільною думкою, так і індивідуалізованими опціями ухвалення рішень шляхом використання технологій штучного інтелекту;
- трансформація організаційних моделей й принципів ринкового ціноутворення в умовах посткапіталістичної економіки, в якій виробництво товарів і послуг деінституціоналізується та індивідуалізується;
- соціальні структурні трансформації, пов'язані з виходом з ринку праці професій, які потрапляють під роботизацію; фрагментованістю сфери зайнятості на нові професійні групи, поширенням фрилансерства;
- маргіналізація робітничого класу й формування нового прошарку соціуму – прекаріату, – який не має чітко окресленої політико-ідеологічної афілійованості для представництва своїх інтересів у процесах творення політичних рішень.

2. На основі аналізу концептуально-методологічного доробку з проблематики політичних рішень виділено їхні базові параметри дослідження: цілепокладання, інтерес, участь, легітимацію. Водночас виявлено методологічні обмеження наявних концептуальних підходів у межах політичної теорії, менеджеріальних концепцій та біхевіоризму, як-от: структурно-функціональна детермінованість інтерпретації політичних рішень (переважно в нормативно-інституційній матриці державного управління); монофакторність досліджень через фокусування уваги лише на окремих аспектах рішєнєвого процесу; нівелювання нелінійної динаміки контексту, в якому відбуваються політикотвірні процеси.

3. Обґрунтовано експланаційний потенціал та інструментальну валідність авторського концептуально-методологічного підходу на основі комбінування основоположних принципів мережевого аналізу й теорії хаосу в дослідженні політичних рішень. Розкрито переваги мережевого аналізу в дослідженні процесів творення політичних рішень, як-от компліментарність усталеним у політичній науці інтерпретаціям політичного рішення, зокрема структурно-функціональній теорії політичних систем, теорії раціонального вибору, когнітивно-поведінковим концепціям; релевантність до будь-яких політико-режимних моделей політичного урядування, що дозволяє вийти за межі ідеологічного й нормативно-прескриптивного трактування політикотвірних процесів, а отже, з'ясовувати цілі та інтереси учасників вироблення рішень як у формальній, так і в неформальній площині; методологічна гнучкість у

можливості досліджувати динаміку рішеннєвих процесів в агональному середовищі політики.

Аргументовано доцільність екстраполяції основоположних принципів теорії хаосу на дослідження контекстуальних умов рішеннєвих процесів. На відміну від традиційних прогностичних моделей цей підхід не обмежує трактування розвитку подій на основі певного спектра варіантів із заздалегідь визначеними результатами, а заснований на інтерпретації апріорної відкритості й нелінійності майбутнього.

Грунтуючись на мережевому аналізі, як інструменті розкриття компонентів процесів творення політичних рішень, і теорії хаосу для виявлення причиново-наслідкових зв'язків рішеннєвих практик, запропоновано концептуально-методологічну платформу дослідження трансформацій, яких зазнають структурно-процесуальні й нормативно-ціннісні аспекти творення політичних рішень у контексті сучасних трендів суспільно-політичного розвитку.

4. З'ясовано, що наочною тенденцією участі громадян у полікотворенні є інтенсифікація неконвенціональних партисипаторних практик. Цей тренд пов'язаний з ефектом «партисипаторного плацебо», спричиненого неефективністю застосування конвенціональних плебісцитарних механізмів політичної участі, зокрема референдумів. Останні все частіше використовують не як інструмент сприяння розвитку демократичних форм вироблення політичних рішень, а як засіб легітимізації партикулярних інтересів їхніх ініціаторів.

На основі розкриття типів плебісцитарних пасток («суспільного розколу», «російської рулетки», «популізму», «фасилітації проблеми», «автократії») продемонстровано використання форм прямої демократії, за яких громадяни із суб'єктів ухвалення рішень перетворюються на об'єкти політичного маніпулювання. Наявні конвенціональні механізми залучення громадян у процес творення політичних рішень, здебільшого обмежені етапом розробки або етапом ухвалення, однак не передбачають їхньої участі на етапі контролю за реалізацією або можливості зворотного зв'язку в разі неухвалення рішення.

5. Виявлено амбівалентний ефект впровадження електронних інструментів участі в ухваленні політичних рішень: від технологічної оптимізації партисипаторних практик до їх симуляції в розважальному форматі; від оприлюднення інформації державних установ для широкого користування до впровадження контролю за персональними даними громадян; від індивідуального продукування новин до масштабного маніпулювання масовою свідомістю, зокрема шляхом створення штучної інформаційної реальності. На основі компаративного аналізу ефективності конвенціональних форм е-партисипації, як-от онлайніві платформи офіційних установ, і неконвенціональних – соціальні мережі, блоги та мікроблоги – з'ясовано, що за наявності ризиків і переваг в обох підходах до громадян залучення в рішеннєві процеси, більшим впливом на учасників і демократичністю у використанні, але

й водночас більшою небезпекою застосування маніпулятивних технологій, характеризуються соціальні медіа.

6. Обґрунтовано релевантність концепції партикуляризму розкриттю проблеми цілепокладання й агрегації інтересів в ухваленні політичних рішень у контексті мережевого аналізу. Ґрунтуючись на розумінні політичного партикуляризму як домінування вузького кола інтересів в ухваленні рішень, розкрито його організаційно-процедурні практики в процесах полікотворення. З'ясовано, що, попри декларований універсалізм, міжнародним організаціям і наднаціональним установам притаманний партикуляризм в ухваленні політичних рішень, який посилюється через клубні формати творення політики або внаслідок фракціоналізації країн на альянси з метою лобіювання спільних інтересів і оптимізації власних зисків.

На основі виявлення вузлів концентрації владних ресурсів у мережі, а також ступеня її відкритості для широкого громадського залучення розкрито причиново-наслідкову природу партикуляризму політичного рішення: *конструктивну*, коли партикулярні інтереси не конфліктують з мережевими (колективним) і можуть стимулювати ухвалення рішень, що відповідають загальновизначеній цілі, й *деструктивну*, коли окремі актори ставлять свої інтереси вище за інтереси мережі, а отже забезпечення інтересів окремих учасників шкодить інтересам загалу. Визначено деструктивні наслідки довготривалого домінування партикуляризму в ухваленні рішень: поширення тіньових схем розподілу суспільних благ і корупції, що може спричинити дезінтеграційні процеси аж до деконструкції політичної системи. Аргументовано, що партикуляризм можна збалансувати впровадженням поведінкових інтервенцій, а також активним залученням громадян у вироблення політичних рішень.

7. Встановлено, що чинні моделі політичного представництва не відповідають повною мірою мультиплікованості інтересів сучасних суспільств. Можливість артикуляції соціальних інтересів стає зниженою внаслідок трансформації їх структури, спричиненою змінами у сфері зайнятості. Водночас традиційні канали агрегації соціальних інтересів, а саме політичні партії (особливо центристські) і профспілки, і механізми їхньої конвертації в ухвалення політичних рішень – парламенти, втрачають статус вузлів мультиплікованих зв'язків, через які учасники мереж (електорат і прихильники) делегують свої інтереси в ухвалення політичних рішень. Потенційні бенефіціари цифрової економіки, молоді освічені люди або висококваліфіковані мігранти, є найменш залученими до полікотвірних процесів, що виводить їхні інтереси на периферію репрезентаційної матриці. Набуває гостроти проблема субстантивного представництва суспільних інтересів, тобто спірної релевантності соціальних характеристик репрезентаріїв новим соціальним прошаркам. Вочевидь, мультиплікація інтересів потребує переосмислення традиційної інтерпретації політичного представництва в межах виключно правого і лівого ідеологічних спектрів.

8. Показано, що транснаціоналізація ухвалення рішень, з одного боку, посилює репрезентативні можливості учасників державного, приватного чи громадського секторів через їх залучення до полікотвірних процесів завдяки членству або донорству в різноманітних міждержавних і недержавних організаціях, а з іншого, чинні інституційні моделі й нормативно-процедурні механізми вироблення рішень у міждержавних організаціях закріплюють наявний дисбаланс ресурсної спроможності на користь обмеженого кола країн. Останні, маючи привілейовані позиції у міжнародних структурах шляхом більшої частки голосів, керівних посад або прерогатив вето, використовують транснаціональні формати для лобіювання й посилення своїх національних інтересів. Відсутність чіткого нормативно-закріпленого розподілу влади в структурно-дифузному плюралістичному середовищі послаблює розмежування ролей, що обмежує здатність зацікавлених сторін безпосередньо піддавати таку владу демократичному контролю, а отже, знижує легітимісний потенціал ухвалюваних у міжнародних структурах рішень.

9. Доведено, що основою легітимації політичних рішень в умовах постдемократичного перебігу полікотвірних процесів є перформативна легітимність, яка досягається шляхом демонстрації результативності. Показано, що розщеплення державних повноважень між множинністю публічних і приватних акторів змінює структурну модульність легітимації політичних рішень. У мультиакторних форматах полікотворення відбувається фрагментація джерел легітимності, адже кожен учасник мережевого партнерства може відрізнятись за легітимаційними вимогами зовнішніх аудиторій й за власними стратегіями легітимації політичних рішень. Найпотужніші стейкхолдери, як-от міжнародні організації або фінансово-промислові групи використовують стратегії легітимації рішень, які призводять до узалежнення позицій урядів від регуляторних вимог або владних претензій. Відсутність у мультиакторних форматах урядування розвинутих інституційних механізмів підзвітності та контролю призводить до проблем публічної легітимації рішень і спричиняє почуття відчуженості в громадян від процесів полікотворення. Інститути державної влади, зокрема уряди, як суспільно-підзвітні стейкхолдери, опиняються у фокусі громадського невдоволення.

10. Встановлено, що чинниками делегітимації процесів творення політичних рішень є їхня структурна й змістовна інкапсуляція, наслідком чого є трансформація модульності мережі та ціннісна аномія серед її учасників. Делегітимація може набути *реверсивної* форми, коли внутрішньомережевий конфлікт долається на користь певної кліки, якщо остання має достатню підтримку в зовнішньому середовищі. У такий спосіб відбувається переавантаження влади, коли панівна еліта відмовляється від владних повноважень на користь контреліти для збереження внутрішньої легітимності та цілісності своєї мережі. Актом незворотної делегітимації є *легітимаційний розрив*, коли внутрішньомережева криза легітимації політичних рішень (еліти

vs контреліти) збігається з кризою легітимації рішень поза мережею (суспільство vs еліти).

З'ясовано, що загальносвітове зниження довіри до політичних інститутів національного рівня урядування, що супроводжується поширенням суспільно-політичних криз, зумовлене неспроможністю урядів виробляти збалансовані рішення, які б могли одночасно задовольняти преференції потужних міжнародних публічних і/або приватних стейкхолдерів та інтереси громадян.

11. Постдемократичний перебіг суспільно-політичних процесів характеризується збільшенням ентропії і несе ризики дестабілізації світового порядку, що зумовлено такими контекстуальними факторами:

- інкапсуляцією ухвалення рішень всередині глобальних владних мереж, що наочно виявляється в поширенні клубних форматів вироблення політичних рішень, що спричиняє делегітимацію статусу наднаціональних і міжнародних форм влади в очах «аутсайдерів»;
- фрагментацією державних повноважень у мережевих мультиакторних форматах вироблення політичних рішень, які не мають ані механізмів представництва суспільних інтересів, ані чітко визначених механізмів підзвітності;
- делегітимацією державної моделі урядування, зумовленою дисфункціональністю інституційних механізмів забезпечення взаємодії влади й суспільства, їх взаємним відчуженням через вихолощення змістовної складової залучення громадян до процесів ухваленні політичних рішень, що проявляється в повсюдному зниженні довіри до традиційних політичних інститутів і поширенні неконвенціональних практик політичної участі, зокрема протестних
- неврегульованістю посткапіталістичних тенденцій розвитку глобальної економіки, що зумовлює її надзвичайну чутливість до будь-яких дестабілізаційних факторів впливу;
- аномією прекаріату через невизначеність соціально-економічних перспектив робить його джерелом соціальних фрустрацій, радикалізації політичних настроїв;
- доступністю інформаційно-комунікаційних мереж та нормативною неврегульованістю використання технологій штучного інтелекту, зокрема в практиках політичної комунікації, що надає можливості для маніпулювання масовою та індивідуальною свідомістю, миттєвого й масштабного поширення дезінформації;
- ослабленням згуртованості мережі світової політичної еліти під час ухвалення рішень з ключових проблем міжнародних відносин і запобігання глобальним викликам.

Окреслені чинники є не лише об'єктивними характеристиками сучасних трендів розвитку суспільно-політичних процесів, а й одночасно наслідками неухвалених рішень, що вказує на їхній суб'єктивний аспект, а отже, припускає можливість врегулювання та запобігання потенційним загрозам. Дедалі більшого значення набуває відсутність консолідованих рішень щодо

реорганізації міжнародних об'єднань та установ, чиї структурно-процедурні засади склалися у другій половині XX сторіччя. У контексті викликів сьогодення регулювання транснаціоналізованих і девертикалізованих процесів потребує відповідних мережових організаційно-управлінських форм і нормативно-процедурних принципів, які б забезпечували ефективні механізми залучення громадян до вироблення політичних рішень і контролем за їх реалізацією.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Вінникова, Н. (2019). Парадокси політичних рішень в епоху постдемократії. Монографія. Харків. Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. 424 с.

Статті в наукових фахових виданнях України

2. Вінникова, Н. (2010). Політичне рішення в системі багаторівневого управління. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: «Питання політології»*, 17, 24–33.

3. Вінникова, Н. (2010). Сутність політичного рішення: від традиції до новації. *Освіта регіону. Український науковий журнал «Політологія, психологія, комунікації»*, 4, 151–158.

4. Вінникова, Н. (2011). Інформаційні технології у процесі творення політичних рішень. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: «Питання політології»*, 984, 27–33.

5. Вінникова, Н. (2012). Партисипаторні практики інформаційної епохи: «мережа vs держава»? *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: «Питання політології»*, 1007, 24–30.

6. Вінникова, Н. (2012). Політичні рішення в розрізі соціального мережевого аналізу. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: «Питання політології»*, 1013, 20–26.

7. Вінникова, Н. (2012). Політико-творчі тренди у системі глобального управління. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: «Питання політології»*, №1031, 156–164.

8. Вінникова, Н. (2013). Аксіологічні засади формування політичних рішень. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: «Питання політології»*, 1073, 41–47.

9. Вінникова, Н. (2013). Вплив політичних мереж на прийняття політико-управлінських рішень. *Стратегічні пріоритети*, 1, 38–42.

10. Вінникова, Н. (2013). Політичне рішення у спектрі сучасних моделей політичного управління. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: «Питання політології»*, 1060, 72–82.

11. Вінникова, Н. (2014). «Гнучкі» форми політичного управління: між ефективністю та демократичністю. *Нова парадигма: журнал наукових праць*, 124, 94–102. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова.

12. Вінникова, Н. (2014). Клубні механізми формування політичних рішень. *Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах*, 10(114), 89–94.

13. Вінникова, Н. (2014). По той бік демократії: незмінність елітизму політичних рішень. *«Гілея: науковий вісник»: Збірник наукових праць*. 87(8), 331–334.

14. Вінникова, Н. (2015). Проблема транспарентності політичних рішень. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*, 17, 93–98.

15. Вінникова, Н. (2015). Ентропійні чинники в ухваленні політичних рішень. *Збірник наукових праць. Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії*, 7, 145–152.

Статті в наукових фахових виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз, та закордонних наукових періодичних виданнях

16. Вінникова, Н. (2015). Глобальні рішення «Jus Manuarium?». *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. Збірник наукових праць*, 13–14, 215–222 (Index Copernicus International. ICI Journals Master List 2015).

17. Вінникова, Н. (2015). Фракціоналізація ухвалення рішень в Європейському Союзі. *Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки: Збірник наукових праць, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Вип. 1 (9), Ч. 2*, 24–34. (Index Copernicus International. ICI Journals Master List 2015)

18. Вінникова, Н. (2015). Представництво соціальних інтересів у вимірі глобальних політичних процесів. *«Гілея: науковий вісник»: Збірник наукових праць*, 102 (11), 377–379 (Index Copernicus International. ICI Journals Master List 2015).

19. Вінникова, Н. (2015). Творення політичних рішень у спектрі режимних характеристик політичного управління. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право: збірник наукових праць*, 1/2 (25/26), 51–57 (Index Copernicus International. ICI Journals Master List 2015).

20. Вінникова, Н. (2016). До питання «дефіциту демократії» в Європі: практики громадянської партисипації і політичної репрезентації в ЄС. *Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки: Збірник наукових праць, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди*, 2(12), 32–44. DOI: 10.5281/zenodo.167240 (Index Copernicus International. ICI Journals Master List 2016)

21. Вінникова, Н. (2016). Трансформаційні виклики радикалізації європейської системи політичного представництва. *Науковий журнал «Politicus»*, 2, 48–54. Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського (Index Copernicus International. ICI Journals Master List 2016).

22. Vinnikova, N. (2017). On the edge of chaos: Irreversible consequences of the power legitimacy rupture. *Fundamental and Applied Researches in Practice of Leading Scientific Schools*, 22(4), 36–41. Canada, Ontario, Ottawa. (ISSN 2313-7525) (Advanced Science Index Index Copernicus International, European Reference Index for Humanities (ERIH) PLUS, Root Indexing)

23. Vinnykova, N. (2017). Potential effects of power delegitimation: the attempt of methodological revision. *The European Journal of Law and Political Sciences*, 2, 63–66. Austria, Vienna: Premier Publishing s.r.o. (ISSN 2310-5712).

24. Vinnykova, N. (2017). Traps of plebiscitary decisions. *Evropsky Politicky A Pravni Diskurz*, 4(2), 21–30. Czech Republic, Praha: Berostav Druzstvo (ISSN 2336-5439) (Index Copernicus International ICI Journals Master List 2017)

25. Вінникова, Н. (2018). Дисфункціональність сучасних партійних систем як форм політичного представництва. *Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки: Збірник наукових праць, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди*, 2(16), 37–53. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.2537746> (Index Copernicus International. ICI Journals Master List 2018).

26. Вінникова, Н. (2019). Проблема легітимації політичних рішень у контексті деєтатизації політичного урядування. *Науковий журнал «Politicus»*, 1, 29–35. Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. DOI: 10.24195/2414-9616-2019-1-29-35 (Index Copernicus International, ICI Journals Master List 2019, Scilit)

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

27. Вінникова, Н. (2014, Листопад 14–15). Прерогативи «клубного» формату глобального управління. *Український соціум: соціально-політичний аналіз сучасності та прогноз майбутнього*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (сс. 95–98). Одеса: Причорноморський центр досліджень проблем суспільства.

28. Вінникова, Н. (2015, Листопад 20–21). Політико-управлінські стратегії в контексті теорії хаоса. *Теоретичні, методичні і практичні проблеми соціології, історії та політології*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (сс. 157–161). Херсон: «Гельветика».

29. Вінникова, Н. (2015, Листопад 26–27). Глобалізація vs демократія: проблеми ефективності механізмів політичної участі громадян у контексті глобального управління. *Держава та глобальні соціальні зміни: історична соціологія панування та спротиву в епоху модерну*. Матеріали міжнародної

науково-практичної конференції (сс. 51–53). Національний технологічний університет України «Київський політехнічний інститут», Київ: Талком.

30. Вінникова, Н. (2015, Грудень 11–12). Інклюзивні форми громадянської партисипації в ухваленні політичних рішень. *Чорноморські політологічні читання*. Матеріали IV науково-практичної конференції (сс. 34–37). Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія».

31. Вінникова, Н. (2016, Квітень 7–8). Виклики наднаціональності: політичні кліважі в системі європейського урядування. *Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи*. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (сс. 115–117). Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці: Букрек.

32. Вінникова, Н. (2016, Травень 24). Асиметрія політичного представництва в інституційній системі Європейського Союзу *Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики*. Збірник наукових статей за матеріалами наукової конференції (сс. 140–145). Національний університет юридичний університет імені Ярослава Мудрого», Харків: Право.

33. Вінникова, Н. (2017, Червень 16). Практики політичного партикуляризму. *Політичні та правові дисонанси в сучасних українських реаліях*. Збірник матеріалів. XXX Харківських політологічних читань (сс. 86–90). Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Харківська асоціація політологів, Харків: Право.

34. Вінникова, Н. (2018, Лютий 23–24). Виклики «Епохи 3П»: Посткапіталізм. Прекаріат. Постдемократія. *Людина, суспільство, політика: актуальні виклики сучасності*. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (сс. 15–19). Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія».

35. Вінникова, Н. (2018, Квітень 16–17). Мережеве управління в Європейському Союзі: можливості для України. *Економічні, політичні та культурологічні аспекти європейської інтеграції України в умовах нових глобалізаційних викликів*. Матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (сс. 359–361). ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород: «Гельветика».

36. Вінникова, Н. (2018, Травень 25). Тенденції розвитку неконвенціональної партисипації у європейському політичному вимірі. *Європейські цінності та практики у політико-правовому дискурсі*. Збірник матеріалів XXXI Харківських політологічних читань (сс. 65–68). Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків: Право.

37. Вінникова, Н. (2019, Квітень 12). Мобілізація упередженостей як *modus vivendi* українського полікотворення. *Сучасна українська держава: вектори розвитку та шляхи мобілізації ресурсів*. Матеріали Четвертої Всеукраїнської науково-практичної конференції (сс. 6–9). Одеса: ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Центр соціально-політичних досліджень «Politicus».

38. Вінникова, Н. (2019, Квітень 19). Електронна участь у політико-режимному вимірі політичного урядування. *Публічне управління: XXI століття: синтез науки і практики*. Збірник тез XIX Міжнародного наукового конгресу (сс. 426–429). Харківський регіональний інститут Національної академії державного управління при Президентові України, Харків: «Магістр».

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

39. Вінникова, Н. (2011). Демократична легітимність нових форм урядування (європейський контекст). У Ю. Куц (Ред.). *Територіальна громада: знаннєвість, дієвість*. Монографія. Харків: «Апостроф». 83–98.

40. Вінникова, Н. (2013). «Демократія онлайн»: роль інформаційних технологій у формуванні інтерактивного простору територіальної громади. У Ю. Куц, О. Решевець (Ред.) *Територіальна громада: управління розвитком*. Монографія. Харків : «Константа».

41. Вінникова, Н. (2015). Легітимація політичних рішень в умовах постдемократичного розвитку. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія, соціологія, політологія*, 2, 80–89.

42. Вінникова, Н. (2015). Гетерархія. Н. Хома (ред.) *Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори)*, енциклопедичний словник-довідник. Львів: «Новий Світ – (2000)», 66.

43. Вінникова, Н. (2015). Гнучке управління. У Н. Хома (ред.) *Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори)*, енциклопедичний словник-довідник, Львів: «Новий Світ – (2000)», 73–74.

44. Вінникова, Н. (2015). Мережеве управління. У Н. Хома (ред.) *Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори)*: енциклопедичний словник-довідник. Львів: «Новий Світ – (2000)», 218.

45. Вінникова, Н. (2015). Постдемократія. У Н. Хома (ред.) *Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори)*: енциклопедичний словник-довідник. Львів: «Новий Світ – (2000)», 302.

46. Вінникова, Н. (2017). Переваги та ризики референдної демократії (європейський досвід). *Вісник Національного університету «Юридична академія України Ярослава Мудрого»*. Серія: Політологія. Харків: Право, 313–317.

47. Vinnykova, N. (2017). Particularism in decision-making: Constructive or descruective? *Studies of Changing Societies: Comparative and Interdisciplinary in Focus.Vol.1*. 61–83. DOI: 10.2478/scs-2018-0099.

АНОТАЦІЯ

Вінникова Н. А. Політичні рішення в контексті постдемократичних трансформацій. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харків, 2020.

У дисертації здійснено комплексний аналіз процесів творення політичних рішень у контексті постдемократичних трансформацій, яких зазнають сучасні форми політичного урядування. Запропоновано авторський концептуально-методологічний підхід на основі комбінування вихідних принципів мережевого аналізу й теорії хаосу, що дозволило розкрити динаміку трансформацій, які відбуваються у складових творення політичних рішень – практиках політичної участі, репрезентації інтересів і політичної легітимації – та з'ясувати причини делегітимаційних тенденцій.

Розкрито тренди постдемократичного полікотворення, що характеризуються дисфункціональністю інституційних механізмів забезпечення взаємодії влади й суспільства, їх взаємним відчуженням через вихолощення змістовної складової залучення громадян до процесів ухвалення політичних рішень, деєтатизацією політичного урядування внаслідок поширення аутсорсингу та клієнтарно-патронажних практик в організації владних відносин.

Визначено ключові фактори, що впливають на творення політичних рішень в умовах постдемократичного перебігу полікотвірних процесів: деєтатизація і девертикалізація політичного урядування внаслідок фрагментації державних функцій між учасниками мережевих мультиакторних форматів вироблення рішень; делегітимація державної моделі урядування, зумовлена дисфункціональністю інституційних механізмів взаємодії влади й суспільства, зокрема в системі політичного представництва інтересів та практиках участі громадян у процесах вироблення політичних рішень; інкапсуляція ухвалення рішень всередині владних мереж, що на тлі посилення соціальних фрустрацій спричиняє збільшення ентропії та несе дестабілізаційні ризики сучасним системам політичного урядування та світовому порядку в цілому.

Ключові слова: політичні рішення, постдемократія, девертикалізація, деєтатизація, мережевий аналіз, ентропія, партисипаторні практики, представництво інтересів, легітимація.

АННОТАЦИЯ

Винникова Н.А. Политические решения в контексте постдемократических трансформаций. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора политических наук по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы. – Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, Харьков, 2020.

В диссертации осуществлен комплексный анализ выработки политических решений в контексте постдемократических трансформаций, которые претерпевают современные формы политического управления. Предложен авторский концептуально-методологический подход на основе комбинирования принципов сетевого анализа и теории хаоса, позволивший выявить факторы, влияющие на динамику компонентов выработки политических решений – практик политического участия, репрезентации интересов и политической легитимации – и выяснить причины делегитимационных тенденций.

Раскрыты тренды постдемократических политикотворческих процессов, характеризующиеся дисфункциональностью институциональных механизмов обеспечения взаимодействия власти и общества, их взаимным отчуждением из-за выхолощенности содержательного компонента вовлечения граждан в процессы принятия решения, де-этатизацией политического управления вследствие распространения аутсорсинга и клиентарно-патронажных практик организации отношений власти.

Определены ключевые факторы принятия политических решений в контексте постдемократических политикотворческих процессов: деэтатизация и девертикализация политического управления вследствие фрагментации государственных функций между участниками сетевых мультиакторных форматов выработки решений; делегитимация государственной модели управления, обусловленная дисфункциональностью институциональных механизмов взаимодействия власти и общества, особенно в аспекте политического представительства интересов и практик участия граждан в процессах выработки политических решений; инкапсуляция принятия решений внутри властных сетей, которая на фоне усиления социальных фрустраций обуславливает увеличение энтропии и несет дестабилизационные риски современным системам политического управления и мирового порядка в целом.

Ключевые слова: политические решения, постдемократия, девертикализация, деэтатизация, сетевой анализ, энтропия, партисипаторные практики, представительство интересов, легитимация.

ANNOTATION

Vinnykova N. A. Political decisions in the context of post-democratic transformations. – Qualifying scientific work on the right of manuscript.

Dissertation for the Doctoral degree of Political Science in speciality 23.00.02 “Political Institutions and Processes”. – V.N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, 2020.

The dissertation performs the complex analysis of the processes of political decision-making in the conditions of post-democratical transformations, which are experienced by modern forms of political governance. The core idea for explaining the features of contemporary socio-political trends is the de-verticalization and de-etatization of policy-making, that have been revealed through the prism of the concepts of post-democracy, post-capitalism and precariat, the Fourth Industrial Revolution.

The study is based on a departure from the established interpretation of political decisions as a component of exclusively state governance, i.e. conceptual “de-etatization” and appeals to a priori agonistic nature of the political sphere. An author’s conceptual and methodological approach based on a combination of the basic principles of network analysis and chaos theory is suggested that revealed the dynamics of transformations occurring inside the political decision-making components, namely the practices of political participation, political representation and political legitimation and the causes of de-legitimation tendencies.

The essential improvements have been made for the interpretation of the post-democracy via author’s definition of this term as transformation trend, characterized by the dysfunction of institutional mechanisms maintaining government-society interactions, their mutual alienation; de-etatization of political governance due to the spread of outsourcing and client-patronage practices in the organization of power relations. The role of Artificial Intelligence in threatening the democratic principles of governance has been stressed.

Among other obtained results the scientific novelty is revealed to the author's definitions of the terms “participation” and “representation of interests” in political decision-making, as well as distinguishing between their “legitimation” and “legitimization” on the basis of the conceptual and categorical matrix of network analysis. Extrapolation of the principles of network analysis to the practice of political participation in decision-making has contributed to the identification of the explanatory factor ineffectiveness of modern conventional forms of political participation and the spread of non-conventional ones. In order to substantiate the ambivalence of forms of citizens’ direct participation in political decision-making in post-democratic politics the examples of recent referendums on author’ typology of plebiscite traps has been developed (“society-split trap”, “Russian roulette trap”, “populism trap”, “trap of over-facilitating the issue”, “autocracy trap”) have been illustrated. In order to generalize the indifference of conventional forms of political participation in relation to the influence on political decision-making the author’s definition of the effect of “participatory placebo” has been formulated.

Having defined the nature of a political decisions as a priori particular, it has been shown that the dominance of particular interests in political processes can have both a destructive and a constructive effect for policy-making. The preconditions of the legitimacy rupture, as an act of irreversible de-legitimation in the decision-making network, have been determined. The case of state-building processes in

Ukraine has demonstrated the destructive effects of excess particularism, expressed in an imbalance of interests for the benefit of a particular participant or a limited number of participants, which results in the low level of legitimacy of decisions made by other participants in the processes of political creation and can cause a political crisis.

It has been revealed that erosion tendencies in political representation are related to the problem of the inconsistency of the modern multiplicity and diversity of social interests with the established ideological matrices and traditional channels of interest representation (political parties), as well as structural social transformations. The demassification of political parties (primarily centrist ones), the irreversible decline in trust in them and in parliaments are caused by their loss of the role of nodes of multiplied ties due to limitation of the range of channels of delegation of interests by traditional participants (electorate) in the political decision-making.

The key factors that determine political decision-making in the context of post-democratic transformations, these are: the spread of network, multi-actor forms of government that undermine the state model and have neither mechanisms for representing the public interest nor clearly defined mechanisms for accountability; the increase of delegated powers from the level of the sovereign governing to international structures, where a narrow circle of participants dominates in the decision-making procedures; the de-legitimation of the status of supranational and international authorities in the eyes of the outsiders that weakens the modularity of global power networks; emerging precariat, which that does not have a clearly defined political affiliation to delegate its interests to political decision-making processes and becomes a source of social frustration; increasing intensity of unconventional practices of participation in policy-making due to the effect of “participatory placebo” caused by the ineffectiveness of conventional forms of engagement into political decision-making; the availability of online forms of communication, which provides opportunities for manipulating of public opinion by instant and large-scale dissemination of misinformation; the unregulated functioning of the digital economy, in which the production of goods and services is de-institutionalized and individualized through the robotization and spread of crypto-currencies. It was proved that the encapsulation of decision-making within power networks simultaneously increasing social frustrations posed by current social trends increases the entropy, causing the risk of destabilisation of modern political governance systems and world order.

Keywords: political decisions, post-democracy, de-verticalization, de-etatization, network analysis, entropy, participatory practices, representation of interests, legitimation.

ВІННИКОВА НАТАЛІЯ АНАТОЛІЇВНА

**ПОЛІТИЧНІ РІШЕННЯ
В КОНТЕКСТІ ПОСТДЕМОКРАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ**

23.00.02 – політичні інститути та процеси

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора політичних наук

Відповідальний за випуск: проф. Фісун О. А.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 1.9. Тир. 100 прим. Зам. № 199-20.
Підписано до друку 08.08.2020. Папір офсетний.

Надруковано з макету замовника у ФОП Бровін О.В.
61022, м. Харків, вул. Трінклера, 2, корп.1, к.19. Т. (057) 758-01-08, (066) 822-71-30
Свідоцтво про внесення суб'єкта до Державного реєстру
видавців та виготовників видавничої продукції серія ДК 3587 від 23.09.09 р.

СТИЛЬ-ІЗДАТ[®]
ТИПОГРАФІЯ
www.stil-izdat.com